

CHAPTER «PHILOSOPHICAL SCIENCES»

DIACHRONY OF RETENTIVE CONSCIOUSNESS AND THE NARRATIVE OF THE «TEXT ABOUT THE PAST» BY P. RICKER AND M. PROUST'S «IN SEARCH OF LOST TIME»

Olena Chuikova¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-473-3-21>

Abstract. Subject of Study. The subject of our research is the diachrony (modification) of retentional consciousness through the prism of a «text about the past» on the example of the novel «The coast of Guermantes» of the series «In Search of Lost Time» by M. Proust. The original reproduction of diachronic retention processes and their adequate description is possible thanks to the concept-metaphors of «stream of consciousness», «temporal flow» and thanks to the concepts-structures of «other», synchrony, diachrony, self, «operational time» and others, which are produced by linguistic structuralism, phenomenology. The antithesis is the concept of P. Ricker's narrative text, considering the autobiography as a «text about the past» and the narrative-time, narrative-identity. **Purpose.** Our goal is to investigate the problem of diachrony of retentive consciousness using the example of a «text about the past», example of a «text about the past», examples of which we consider the series «In Search of Lost Time» by M. Proust (novel «The coast of Guermantes») and P. Ricker's work «Intellectual Autobiography». We are looking for philosophical-linguistic-structural possibilities to recognize the present self in the past self as a new self, as a different self, and at the same time to describe all this as a reconstruction of the past social life of a certain class stratum and oneself together with all others. Turning to P. Ricker's «text about the past» raised the problem of

¹ Candidate of Philosophy Sciences, Associate Professor, Associate Professor PhD of Higher Education Institution, Odesa National Medical University, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5796-1112>

the narrative not only of the text, but also of subjectivity, which becomes «identity», and the narrative of time. However, we analyze precisely the «text about the past», in which the concept-metaphors of «stream of consciousness» and temporal stream of consciousness are revealed on the actual phenomenal material. The main thing is that in the text we see artistically implemented diachronic processes of retentional consciousness, or retentional modification of the author-narrator's consciousness thanks to concepts-structures. Concepts-structures of «other», retention, self, diachrony, synchrony, «operational time» are in the locus of research, because they realize the authentically metaphysical «transcendental Ego» in the diachronic layer of retentional consciousness. However, we also find the concept of self, oneself as other, other as consciousness) in P. Ricker and M. Proust. However, we also find the concept of self, oneself as other, other as conscience (moral consciousness) in P. Ricker and M. Proust. As a result, we have to prove that diachrony or retention modification is a valid way of reconstructing the self-other in the mirror temporal corridor of one's own subjectivities. **Method.** We applied the methods of phenomenological, hermeneutic, structural semiotics, reference, linguistic structuralism, methods of literary tropes, which in a philosophical text become concepts-metaphors and also concepts-structures as combined means of structural linguistic and philosophy. **Conclusion.** We investigated the problem of diachrony of retentive consciousness using the example of the «text about the past», an example of which we consider the novel «The coast of Guermentes» of the series «In Search of Lost Time» by M. Proust and P. Ricker's work «Intellectual Autobiography». We found philosophical-linguistic-structural possibilities to recognize the present self in the past self as a new self, as a different self, and at the same time to describe all this as a reconstruction of the past social life of a certain class stratum and oneself together with all others. Mechanisms for describing the diachrony of retentive consciousness and self-other in the past are concepts-metaphors and concepts-structures – these are «flow of consciousness», temporal flow, other, self, synchrony, diachrony, «operational time». We believe that diachrony or retention modification is a valid way of reconstructing the self-other in the mirror temporal corridor of one's own subjectivities. This is evidenced by «texts about the past» as the embodiment of «stream of consciousness», temporal flow through

the structures of diachrony, «other», subjectivity, retention modification of M. Proust. Concepts-structures of «other», retention, self, diachrony, synchrony, «operational time» are in the locus of research, because they realize the authentically metaphysical «transcendental Ego» in the diachronic layer of retentional consciousness. We consider P. Ricker's narrative concept of narrative-time, narrative narrative-identity, narrative-text to be too hyperreal, with the exception of the concept of «other» as «moral consciousness», that is, conscience, which is also present in «text about the past» by M. Proust.

1. Вступ

Темою нашого дослідження є ретенційна свідомість з її синхронією та діахронією (модифікацією), яку ми досліджуємо крізь призму «тексту про минуле» на прикладі роману «У Германтів» серії «У пошуках втраченого часу» М. Пруста. Первісне відтворення діахронних ретенційних процесів та їх адекватне описання можливе завдяки концептам-метафорам «потоків свідомості», «темпорального потоку» та завдяки концептам-структурам «іншого», синхронії, діахронії, «самості», «оперативного часу» та інші, які продуковані лінгвістичним структуралізмом, феноменологією. Антитезою виступає концепція наративного тексту П. Рікера, враховуючи автобіографію як «текст про минуле», та наративу-часу, наративу-ідентичності.

Новизна дослідження проявляється у застосуванні структур синхронії та діахронії, які властиві лінгвістичному структуралізму, як первинних процесів ретенційної свідомості «трансцендентального Его». Нами знайдено форму тексту, що здатний втілити ці складні концепти – це «текст про минуле» М. Пруста та П. Рікера, у якому артикулюються у темпоральному потоці та «поточі свідомості» діахронні та синхронні структури, структури «іншого», «самості», «моральної свідомості» як нові суб'єктивності самого себе. Ми винайшли способи їх адекватної артикуляції у темпоральному потоці завдяки концептам-метафорам та концептам-структурам

Актуальність. Актуальність нашого дослідження обумовлена проблемами адекватного артикулювання суб'єктивних іншостей у темпоральному потоці, вихід з яких надав би можливості достовірного відтворення подій минулого та розкриття особистісних

характеристик через феноменальний структурний «потік свідомості» оповідача. Засобами описання суб'єктивності у її діяхронії ретенційної свідомості вистіпають концепти-метафори та концепти-структури, яких потребує жива історія, описана у «текстах про минуле».

Завдання нашої монографії дослідити проблему діяхронії ретенційної свідомості на прикладі «тексту про минуле», прикладом якого вважаємо серію «У пошуках втраченого часу» М. Пруста (роман «У Германтів») та роботу П. Рікера «Інтелектуальна автобіографія». Ми шукаємо філософсько-лінгво-структурні можливості розпізнати себе-сьогоднішнього у собі-минулому як нового себе, як себе-іншого та водночас артикулювати вказані концепти у темпоральному контексті і описати все це як реконструкцію минулого суспільного життя певного класового прошарку і себе разом з усіма іншими. Проте поняття самості, самого як іншого, іншого як совісті (моральної свідомості) ми також знаходимо у П. Рікера, що означає вкраплення трансцендентних моментів і відхід від нарративного детермінізму. В результаті ми маємо довести, що діяхронія, або ретенційна модифікація, є дійсним способом реконструкції себе-іншого у дзеркальному темпоральному коридорі власних суб'єктивностей. Перед нами стоїть також завдання дослідити «текст про минуле» на прикладі романів М. Пруста серії «У пошуках втраченого часу» (роман «У Германтів») як втілення діяхронії (модифікації) ретенційної свідомості і реалізації себе у власних іншостях темпорального потоку свідомості. Проте існує нарративна концепція часу та суб'єктивності, яка належить філософу герменевтики П. Рікеру та структурної семіотики. Для нашого дослідження виявилось актуальним поняття «оперативний час», яке відносить нас від нарративного скепсису П. Рікера до метафізики класиків філософії.

Метод. Ми застосували методи феноменологічні, герменевтичні, структурної семіотики, референцій, лінгвістичного структуралізму, синхронії та діяхронії, методи літературних тропів, які у філософському тексті стають метафорами-концептами та концептами-структурами як поєднані засоби структурної лінгвістики, літературознавства з філософією.

Логіка дослідження. Попередні вітчизняні дослідники звертались до схожих проблем. Наприклад, у Т. П. Стретович знаходимо працю

про класифікацію метафор [14]. Про наративність «Інтелектуальної автобіографії» П. Рікера писала Т. П. Ліщук-Торчинська, не торкаючись кола проблем темпоральності, трансцендентальності, формулювань нахшталт «тексту про минуле», без співставлень автобіографії П. Рікера з серією художньої автобіографії М. Пруста «У пошуках втраченого часу» [5; 6]. Ольховська Ю. Д. написала про сосюрівську структурну лінгвістику в аспекті синхронії та діахронії як актуальних для сучасної науки [7]. Нами також порушено всі перелічені проблеми у їх кореляціях, що складає універсальний синтез та діахронію з синхронією «трансцендентального Его», також ми винайшли способи їх адекватної артикуляції у темпоральному потоці завдяки концептам-метафорам та концептам-структурам [16; 17; 18; 20]. Крім того, вказані теми ми виводимо з картезіанської метафізичної традиції «мислячого суб'єкта» [15; 19]. Проте інтерес до проблем наративності, феноменології, структурної семіотики та сосюрівського лінгвістичного структуралізму у складових концептах синхронії та діахронії залишається невичерпаним, а самі теми зберігають свою актуальність.

Звертання до «тексту про минуле» П. Рікера порушило проблему наративності не лише тексту, але й суб'єктивності, яка стає «ідентичністю», та наративності часу. П. Рікер відмовився від лінгвістичного структуралізму Ф. де Сосюра, від метафізичних концептів. Наративність часу, ідентичності П. Рікер розглядає через структурну семіотику, референцію, власну працю «Час і оповідь». Наше звертання до рікерівської наративності обґрунтовано тим, що ми аналізуємо текст, на якому знається герменевтик П. Рікер. Проте ми аналізуємо саме «текст про минуле», в якому розкриваються на фактичному феноменальному матеріалі концепт-метафора «потіку свідомості» та темпорального потоку свідомості. Головне, що у тексті ми бачимо художньо реалізовані діахронічні процеси ретенційної свідомості, або ретенційної модифікації свідомості автора-оповідача завдяки концептам-структурам. Концепти-структури «іншого», ретенції, самості, діахронії, синхронії є у локусі дослідження, тому що реалізують достовірно метафізичне «трансцендентальне Его» у діахронному прошарку ретенційної свідомості.

Ми взяли «текст про минуле» реального живого світу, до якого належав аристократ М. Пруст з метою дослідити діахронію ретен-

ційної свідомості (автора, оповідача). Ми шукаємо артикульовані у темпоральному потоці можливості розпізнати себе-сьогоднішнього у собі-минулому як нового себе, як себе-іншого та водночас мати інструментарій написати все це як реконструкцію минулого суспільного життя певного класового прошарку і себе разом з усіма іншими. Інваріантом до феноменологічності темпоральних можливостей свідомості ми взяли концепцію П. Рікера автобіографічного тексту, оповіді як наративу; разом з цим час у нього постає як наратив та суб'єкт у наративному контексті виявляється лише ідентичністю.

Ми звернулись до усіх можливих інваріантів «часу» у вигляді концептів «оперативного часу», «нاراتиву-часу», ретенції, темпоральності та концептів-структур іншого, діахронії, синхронії, самості.

У нашому дослідженні ми надаємо дві філософські традиції розгляду свідомості автора-оповідача (художньої) соціально-культурної автобіографії. Перша філософська традиція – герменевтична з упором на наративність, текстуальність, референційність, метафоричність як потенційність для нових смислів. Інша філософська традиція – феноменологічна та лінгво-структуралістська з актуалізацією ретенційного прошарку свідомості, ретенційної модифікації або діахронії, концепту-метафори та концепту-структури.

«Текст про минуле» – це наратив чи діахронія ретенційної свідомості? Виходячи з такої постановки питання ми розглядаємо художні, лінгвістичні та філософські засоби передавання темпорального, суб'єктивного та феноменального, фактичного потоків свідомості у їх взаємодії з дійсністю або ре-тенцією-«фантазією» – все це дасть відповідь на поставлені питання щодо наративності «тексту про минуле» або діахронним відтворенням феноменальної дійсності у ретенційної свідомості автора, оповідача.

Одним із завдань нашого дослідження є вирішити наступну проблему: як розуміти «текст про минуле», тобто автобіографію або художню автобіографію, – як наратив, згідно герменевтичному контексту філософії П. Рікера із запропонованою ним кореляцією ідеї референції англійської лінгвістики та тексту як самостійної семіосфери, чи як концепт «фантазії-ретенції» феноменологічного контексту Ф. Брентано «ретенції як спогаду» Е. Гусерля у кореляції з лінгвістич-

ним структуралізмом (синхронія та діахронія) Ф. де Соссюра та інших структуралістів [2; 12; 13].

У частині монографії ми розглядаємо способи, якими можна описувати темпоральний та суб'єктивістський механізм на прикладі творчості М. Пруста. Ми проводимо аналіз творчості М. Пруста з використанням теорій П. Рікера, Е. Гусерля, референцій, лінгвістичного структуралізму.

2. Наративність «тексту про минуле», «апорія Іншого», «Інший як совість», «час-наратив», значення текстів М. Пруста у герменевтиці П. Рікера

Наше дослідження має метою дослідити темпоральні характеристики епохальної та власної життєвої історії, наративу повсякденного, буденного спілкування, який описується у літературному та герменевтичному наративі М. Пруста «У пошуках втраченого часу» та П. Рікера «Сам як Інший», «Інтелектуальна автобіографія» [10; 11].

Чим обумовлена наративність як провідна характеристика художньої автобіографії, хронології епохи, ми знаходимо у «Інтелектуальній автобіографії» Поля Рікера: «Йдеться про час твору, а не про час здійснення події в світі» [10; с. 69]. Проблеми мають бути осмислені під кутом часу, як, скажімо, відношення між актом розповіді (висловлюванням) і часом події, про які розповідається (висловлюваним) або ... між часом висловлювання і тим, хто висловлюється» [10; с. 69]. Таким чином, рікерівська позиція щодо головуючого теперішнього часу виходить з гайдеггерівського *Dasein*, бути присутнім у тепер, у якому не можна одночасно влаштувати рецепцію з минулим. У наведеному контексті *Dasein*, свідомість завжди однаково-присутня, має один вимір, семіотичний вираз, статичність. Ми вважаємо, що свідомості властиві різні темпоральні вирази, що брентанівська і гусерлівська ретенції формують модифікації, які по суті є сосюрівською діахронією [13].

Художні оповіді, автобіографії мають свою багато вимірність часу і мають свої літературні експерименти з часом, особливо у новій для свого часу творчості М. Пруста. Розрив між часом реальних подій та часом роману є обов'язковим задля входження у сферу фантазій. Згадаємо, що Ф. Брентано вважав, що «ретенція» буквально,

у прямому сенсі походить від «фантазія». Ретенційна свідомість є багатовимірною структурою, тому що має функцію згадки минулого та фантазії про минуле, що виходить з наративної ідентичності оповідача [2; 4].

П. Рікер: «Перейшовши потім до оповіді художньої вигадки, я доклав зусиль, щоб внести й у сферу літературної критики епістемологічну витонченість. Недосить було застосовувати до конкретного випадку, пов'язаного з оповіддю художньої вигадки, давню дискусію про текстуальні структури. Час треба було розглянути як зовсім окрему ставку в теорії конфігурації. Одне слово, наративна конфігурація досліджувалася в тому, що стосувалося часового порядку» [10, с. 69].

Спираючись на герменевтичні ідеї, ми робимо «текстуальний аналіз варіацій між вербальними часами нитки оповіді» [10, с. 69]. Час висловлювання та час події має «витончений зв'язок» як «проблема «наративного голосу», яка виникала ще у «Сповіді» Августина, за думкою П. Рікера [10, с. 69]. П. Рікер запропонував еквівалентне до «наративного голосу» своє поняття «перезображення». Ми аналогом вказаних понять вважаємо «Іншого», або ретенційного Іншого у іншому діяхронно-синхронному зрізі прошарку темпоральності та суб'єктивності. Проте проблема «референції дискурсу» стала конфліктною для П. Рікера та французького структуралізму [10, с. 70]. Саме «метафоричність», «жива метафора» дала можливість П. Рікеру розширити «відмінність між смыслом і референцією в метафоричних висловлюваннях» [10, с. 70]. Таким чином, ми дуже доцільно та своєчасно розбили власний розподіл на «концепти-метафори» та «концепти-структури», аналізуючи «трансцендентальне Его» Е. Гусерля, синхронію та діяхронію сосюрівського структуралізму, тому що саме у концептах-метафорах ми бачимо розрізнення між описом та смыслом, який стає прозорим внаслідок перенесення смыслу з буквального профанного прошарку свідомості, який зосереджений на буденному живому житті, до більш багатоскладного трансцендентного прошарку свідомості.

Отже, саме у «метафоричних висловлюваннях» відбувається можливість розширити відмінність між референцією та смыслом. Крім поняття «перезображення», П. Рікер уводить поняття «переопису реального» – саме те, що у феноменології та структуралізмі ми називаємо

ваємо іншостями власного Его у ретенційних модифікаціях (діахронії). «Саме в цьому контексті я заговорив, услід за Р. Якобсоном, про референцію «розділену», «розламану»; метафоричні висловлювання, згідно з цією гіпотезою, не обмежувалися створенням смислу, основанийо на новій семантичній доречності, а сприяли переопису реального і, в загальнішому плані, нашого буття-у-світі, з огляду на взаємозалежність між «бачити-як» у плані мови і «бути-як» у плані онтологічному» [10, с. 70]. Таким чином, «розламана референція» заміщена метафоричним висловлюванням, або у нашому дослідженні метафорою-концептом «потоків свідомості», «темпорального потоку свідомості», «універсального синтезу», які показують смисл у новому описуванні реального, у «перезображенні» буття-у-світі, що означає «перезображення» суб'єкту оповіді, автора, зустрічі його себе-власного з його «іншими», враховуючи «морального іншого» (совісті), або відсутності совісті, як у коханки Робера Сен-Лу, які відбуваються у темпоральному «поточі свідомості».

Далі П. Рікер оперує поняттям «метафоричної референції», яка «поширює її нарративні висловлювання» [10, с. 70]. Також поняття переопису залежить від визначеної теорії опису, за думкою П. Рікера [10, с. 71]. Також «я дійшов висновку, що метафоричні й нарративні висловлювання, використовувані для читання, мають на меті перезобразити реальне, в подвійному смислі *відкрити* приховані виміри людського досвіду й *перетворити* наше бачення світу. Таким чином, я дуже далеко відійшов від лінійної концепції нової референції, (...) мені здавалося, що перетворення радше конституювало активну реорганізацію нашого буття-у-світі, що здійснювалася читачем, якого текст закликав, за висловом М. Пруста, якого я так люблю цитувати, стати читачем самого себе» [10, с. 71]. Отже, ми бачимо, що англомовні лінгвістичні концепції семіотики також використовуються П. Рікером у власному авторському контексті опосередковано та скорегованими згідно авторським науковим творчим потребам та від французького структуралізму філософ далеко не відходить.

Вказані герменевтичні розмисли П. Рікера «обгрунтували необхідність замінити ідею референції на ідею перезображення», які є спільними для «теорії метафори і для теорії оповіді» [10, с. 71]. До сфери нарративності П. Рікер також відносить декілька параметрів, особливо

часовий вимір, який стає «часовою апорією» у зв'язку з тим, що реальні історичні події, враховуючи власні історичні егологічні події, мають інший смисл у разі їх художньої оповіді, що обумовлено розбіжністю у часі викладання. «Спочатку той факт, що саме часовий вимір дії зазнав перезображення; потім той факт, що перезображення набувало різного, майже протилежного смислу у випадку історичної оповіді й у випадку оповіді художньої вигадки. Але ці два міркування надали початковій гіпотезі несподіваної складності. По-перше, з боку темпоральності ціла гама апорій... виходили на перший план: так я прийшов до думки, що взаємозв'язок між наративністю істориків і наративністю романістів можна було розглядати як *відповідь*, що пропонувалася на апорії часу. Так я поставив себе віч-на-віч із «апоретикою» часу та поетикою «оповіді» Марна річ було говорити про просту кореляцію...» [10, с. 71]. Таким чином, для герменевтики П. Рікера проблема часу та його темпоральності постає як «апорія» на відміну від багатовимірної концепції темпоральності Ф. Brentano та Е. Гусерля [2; 4]. Отже, ми намагатимемось вирішувати «темпоральні апорії» суб'єкта романів М. Пруста через гусерлівську концепцію «трансцендентального Его», складовою якого є прошарок часу-суб'єкта. Прошарок ретенційної свідомості є ключовим для аналізу автобіографічних творів – художніх та реальних, історичних.

Проте проблема «Іншого» також називається П. Рікером «апорією»: «...як філософ я неспроможний сказати, звідки лунає голос свідомості – це останній вираз інакшості, який невідступно переслідує самість: чи лунає він від іншої особи, яку я спроможний мислено уявити, чи від моїх предків, від якогось мертвого бога чи від Бога живого, але так само відсутнього в нашому житті, як минуле відсутнє в усій реконструйованій історії, а може, навіть, від порожнього місця? Із цією апорією *Іншого*, не лише філософський дискурс, як мені здавалось, досяг свого завершення...» [10, с. 81; 11]. Отже, рікерівська суб'єктна апорія пов'язана з тим, що філософ не знає витоку інакшості, «Іншого», не хоче визнати «іншого» дзеркальним двійником з темпорального коридору реконструкції сприйнятих феноменів власного себе, суб'єкта.

П. Рікер, вказуючи, що оповідь, яка складається у ретенційної свідомості, роздвоюється на історичну та художню, тому «поняття перезображення також було роздвоєне: художня вигадка перемодельову-

вала досвід читача лише засобами своєї ірреальності, історія робила вибір на користь реконструкції минулого на базі залишених ним слідів» [10, с. 72]. Так само на відміну від художньої вигадки, власна егологічна історія, яку реконструює-переживає заново суб'єкт у власній ретенційній свідомості, створюється на базі феноменів-відбитків у душі, свідомості, що зберігаються у «трансцендентальному Я». Значущість проблеми часу П. Рікер означив, вказавши, що час, темпоральність відрізняє автобіографію від щоденника тим, автобіографія є майже літературним твором на підставі невідповідності між поглядом у минуле і актом писання, «між тим, що здійснюється тепер, і тим, що трапилось колись» [10, с. 5]. Отже, час має значення для наративності, для формування наративної реальності, згідно чому наративом визнається оповідь, віднесена у часі, тобто яка не писалася в сам момент подій, акт написання не збігається з актом дій, які мають відбуватися тут-і-зараз паралельно з написанням оповіді, що було би справжньою «хронікою» подій, особливо історичних подій. Таким чином, відсутність синхронності між подією та оповіддю про неї виступає як віднесеність у часі акту оповіді і характеризується як виключно наративність тексту, наративність часу, наративність «іншого», що йде всупереч феноменологічної концепції часу та свідомості, «трансцендентального Его» взагалі.

Проблемам «переміщення у часі» як пізніших тлумачень пройдедешніх подій, які в результаті не є хронічними, а є скоріше герменевтичними, належить характеристика наративності. «Саме ці переміщення, що перепліталися одні з одними, – переміщення герменевтики символу в напрямку герменевтики тексту, але й переміщення герменевтики тексту в напрямку герменевтики людської діяльності – аналіз наративної функції я узаконив у період «Часу й оповіді» [10, с. 57]. Отже, написання оповіді є «нاراتивною функцією», яка «узаконена» рікерівським трактатом.

Проте наративність називається П. Рікером «писемним опосередкуванням», яке надає прозорість суб'єкту на відміну від гусерлівського ідеалу. Також як справжній герменевтик П. Рікер, спираючись на «герменевтичний трикутник», описує стосунки автора, читача та тексту, виводячи «я-іншого»: «суб'єктивність читача є володаркою смислу тексту не більше, аніж суб'єктивність автора. Семантична автономія

тексту є однаковою стосовно обох сторін. Зрозуміти себе, для читача, – це зрозуміти себе перед текстом і одержати від нього умови появи «я» іншого, аніж «я», того, яке постає з читання» [10, с. 56]. Отже, єдиний визнаний «інший», чие походження прозоре і зрозуміле для П. Рікера, є «інший» читача, який у моменти читання тексту нібито зароджується всередині читача внаслідок більш кращого розуміння себе людиною в процесі читання. Можливо, що цей «інший» є «моральним іншим», тобто моральним аналізом, моральною рефлексією читача [10; 11].

Таким чином, формується рікерівський спосіб «мислити відношення між феноменологією і герменевтикою», який означає відмову філософа від «зачарування письмом та становлення тексту-дискурсу» на користь до ідеї «від тексту до дії» та «позатекстуальності», яка виникає з людської діяльності. «Відійшовши від опосередкування, здійснюваного символами, знаками й текстами, у суть самопізнання; ...порушує текстуальність... грандіозну проблему інтерсуб'єктивності, ... філософія дії відносить її у план практичного розуму; ...проблема референції метафоричних висловлювань та їхньої спроможності переопису (яка корелює з ретенційним поглядом на себе як іншого у минулому часі), до чого незабаром буде додано спроможність «перезображення» світу читачем за допомогою наративних інтриг – те, що названо «онтологічним поривом», – властивість, яку я визнавав за мовою» [10, с. 56]. Отже, переописування справжніх подій у ході мовлення або описування (так званий «онтологічний порив» мови, претензія на заміщення актуалізації) П. Рікер відверто називає «нاراتивними інтригами» і ставить проблему референції метафоричних висловлювань; також він вимагає від філософії розуміння проблеми інтерсуб'єктивності.

П. Рікер, балансуючи на межі міждисциплінарності у своїй праці (психоаналіз, лінгвістика декількох напрямків, герменевтика, філософія) окремо акцентує увагу, що у своєму дослідженні часу та суб'єкту спирається на традиції саме філософії, і також називає проблему «я» (soi) як «узятую під кутом діалектики того самого й іншого у другому випадку» [10, с. 58]. Отже, в наведеному вислові П. Рікер віддає належне метафізиці з її традиційними методами, нахшталт діалектики і показує, що власне він проблему «самого» та «іншого» розглядає у межах діалектичного розвитку.

Проте поки що П. Рікер робить інший висновок щодо суб'єкта: «хіба те, що ми називаємо наративною ідентичністю чи то індивідів, чи то історичних спільнот, не є нестабільним продуктом перетину між історією і художньою вигадкою? Це припущення насправді було результатом... взаємозалежності у побудові часу й оповіді... застоювання якої та її верифікація досі не припинили розгалужуватися» [10, с. 72]. Отже, суб'єкт, так само як справжність хроніки історичних подій, вимагає синхронії між власною суб'єктивною внутрішньою історією та її описування та стабільності у побудові взаємозалежних стосунків між часом та оповіддю щодо егології суб'єкту.

В результаті ми бачимо, що «текстові структури», на думку П. Рікера, не вичерпують багатовимірні можливості темпоральності художнього тексту та наративної ідентичності (нاراتивного суб'єкта). Потрібно задіяти феноменологічний, герменевтичний та лінгво-філософський контексти. Вказаними проблемами обумовлено актуальність нашого дослідження. Тому наше дослідження включає в себе декілька напрямків та дискурсів, що робить його між дисциплінарним дослідженням. Ми намагаємося створити концепцію виходячи з творів класиків літератури напрямку «потоків свідомості» з серії про «пошук втраченого часу», що свідчить про наш ретельний концептуальний підбір, тобто темпорального у феноменологічній термінології «тексту про минуле» з актуалізацією діахронного прошарку ретенційної свідомості у термінології лінгвістичного структуралізму. В результаті наше дослідження, водночас зберігаючи метафізичність, стає конструктивістським постмодерновим за своїм духом та методикою, також технологією виконання.

П. Рікер продовжує своє дослідження визнанням щодо стародавньої критики метафізики «картезіанського та кантівського Cogito як основоположну інстанцію істинного. Ця критика, застосовувана спочатку до суб'єкта мислячого або трансцендентального, поступово поширилася з нагоди моїх досліджень оповіді на примат першої граматичної особи та психологічне «я» в рефлексивній операції...» [10, с. 72]. Таким чином, П. Рікер, замість метафізичного Cogito, «трансцендентального Его» та їх пошуку істини, пропонує зосередитись на психологічному та наративному «я» або «ідентичності».

П. Рікер надав три напрямки своїм висновкам: «ці імплікації розходяться у трьох напрямках. Першим завданням було успішно інте-

грувати розмаїті процедури об'єктивації, що стосувалися дискурсу та здійснення рефлексивної операції, при цьому обхідний шлях через об'єктивацію гарантував несумісну відмінність між «я» (moi) безпосереднім і «я» (soi) рефлексивним. У такий спосіб через цей великий обхідний шлях рефлексії інтегрувалася вся маса аналізів мови та діяльності, першу апроксимацію яких я колись знайшов у структурній семіотиці й чудово опрацьовані зразки яких мені запропонувала англо-мовна аналітична філософія. Саме тому моїм першим наміром було інкорпорувати в герменевтику суб'єкта, що говорить і діє, мої запозичення з аналітичної філософії пересічного дискурсу» [10, с. 73]. Таким чином, філософ відверто визнає, що свої дослідження історичної автобіографії, художньої автобіографії він засновує на концепціях структурної семіотики та що до того ж його науковий інтерес у англomовній семіотиці, локалізований у сфері аналітичної філософії пересічного дискурсу, що пояснює його критику метафізичного суб'єкту картезіанського, кантівського, гусерлівського та пояснює його зосередженість на понятті ідентичність, нарративна суб'єктивність.

До речі, ми можемо надати згадувані П. Рікером приклади диференційного застосування «я» у прустівських текстах. Ось приклад щодо егоїстичного «я», що змінило своє значення у романі М. Пруста: «... en revanche, moi qui assimilais aussi difficilement les nouvelles choses...» [9, р. 1]; також: «...c'est ainsi que l'atmosphère où Mme Guermantes existait en moi, après n'avoir été pendant des années...» [9, р. 3]; ось ще приклад: «Mais plus tard je trouve successivement dans la durée en moi de se meme nom sept ou huit figures différentes...» [9, р. 4]. Цей варіант «я» більш сприймаючий, пасивний, має рецепцію з життєвим світом. «Le coté de Guermantes» («У Германтів») було написано у 1921 році.

Далі П. Рікер ставить питання про «природу ідентичності», яка властива «суб'єктові дискурсу і дії» [10, с.74] та знаходить відповідь у «двозначності розуміння» певних термінів [10, с. 74]. Таким є «французький термін *me*» і якої немає у німецькій мові, «де проводиться розрізнення між значеннями слів *selbig* і *selbst*, або в англійській, що має у своєму розпорядженні терміни *same* і *self*. Двозначність, як на мене, полягає в тому, що зміщуються ідентичність-самототожність (яку я співвідношу з латинським словом *idem*) та ідентичність-са-

мість (співвідносна з латинським ipse). Ідентичність-самототожність (idem)... відповідала об'єктивним або об'єктивізованим характеристикам суб'єкта, який говорить і діє, тоді як ідентичність-самість (ipse)... краще характеризувала суб'єкт, спроможний визначити себе як автора слів і дій, суб'єкт не субстанціональний і не незрушний, а проте відповідальний за сказане ним і зроблене. Ця спроба декомпозиції ідентичності знаходила собі підтвердження... й у тезах про ідею нарративної ідентичності, опрацьовану наприкінці «Часу й оповіді» [10, с. 74]. Несубстанційний суб'єкт є ідентичністю, або нарративністю у тексті.

Далі П. Рікер досліджує «складову пасивність або інакшість (alterite)», яка є протилежною до «ініціативи», яка властива суб'єкту, «який говорить, діє і розповідає про себе» [10, с. 74]. Таким чином, П. Рікер одночасно оперує поняттями ідентичності та суб'єкта

Можливо, двозначність тлумачення є тою самою природою суб'єкта дискурсу і дії. Ми бачимо постійний відхід від фундаментальності до над-реальності, до нарративності як провідного сприйняття сучасної герменевтики П. Рікера.

П. Рікер має власну герменевтичну позицію щодо ролі «іншого» у конструюванні суб'єкту. Проте важливість концепту «іншого» не відкидають ані феноменологи, ані герменевти, ані екзистенціалісти.

Рікерівська власна концепцію «іншого» має моральність як найважливіший смисл у поверненні до самого себе: «...уявлення про іншого як про власне тіло, а також про іншого, що виступає як співрозмовник у плані дискурсу і як протагоніст або антагоніст у плані взаємодій і, нарешті, про іншого як про носія іншої історії, ніж моя, у заплутаній сукупності життєвих історій. (...) я залишив місце для третього образу іншого, а саме – совісті, що називається також моральною свідомістю. У медитаціях про совість завершувалося повернення «я» (soi) до самого себе. Але «я» (soi) поверталось до себе лише по завершенні тривалої подорожі, з якої воно поверталось вже «як інший» [10, с. 75]. Нас цікавить можливість бути самим собою як іншим власної егологічної історії або власної ретенційної історії.

Таким чином, ми дізналися про окремих прошарок свідомості, який також, згідно концепції П. Рікера, виступає «як інший» – це «моральна свідомість». Вивченню прошарку «моральної свідомості» П. Рікер приділяє особливе значення і досліджує його у різних морально-

релігійних аспектах, вибудовуючи ланцюг взаємодії між «я», релігією, теодицеєю, мораллю, етикою, практичною мудрістю.

З них віддаленим підходом до «трансцендентального Его» може слугувати ідея «абсолютного мимовільного» [10, с. 75].

П. Рікер також написав працю «Час і оповідь», в якій ставить питання про реальність або наративність темпоральних відчуттів або про значення антропологічної властивості відчувати та описувати, через усне та письмове слово, створювати світ-текст про те, що не існує, те, що є наративним проявом саме людського існування, сприйняття, фантазії про онтологію та феноменологію. Людина створює текст-реальність з усіма її атрибутами, враховуючи час [10]. Нам здається, що П. Рікер, захоплений ідеями М. Гайдеггера, робить алюзію до назви онтологічної праці німецького філософа «Буття і час» у герменевтичному варіанті – «Час і оповідь» [10]. Проте обидві філософські позиції побудовано на феноменологічному ґрунті Е. Гусерля. Крім усього феноменологічного корпусу, Е. Гусерль має працю «Феноменологія часу», що також наштовхує нас на ремінісцентні зв'язки з твором «Час і оповідь» П. Рікера, проте з абсолютно іншою темпоральною та антропологічною думкою. Водночас, як ми вже писали у праці «Синхронія та діахронія «трансцендентального Его» феноменології Е. Гусерля» [18] феноменологія тісно пов'язана з лінгвістичним структуралізмом. Можливо, останній корелятивний факт підштовхує П. Рікера до самостійних лінгвістичних пошуків у іншому напрямку англомовної лінгвістики на противагу французькому структуралізму. Отже, ми бачимо концептуальні дискусії та кореляції у лінгвістиці різних напрямків та філософії.

П. Рікер, виходячи з англійської структурної семіотики, трактує текст-автобіографію або художнє історичне оповідання як текст-наратив або як семіосферу, яка не співпадає з реальними подіями у життєвому світі, яка оперує метафорами, а не структурами, патернами мови, онтології. Суб'єкт також заміщено осучасненим поняттям ідентичності, яке має наративні конотації. Проблема часу як такого нівелюється, час постає як наративна конструкція, яка не співпадає з реальним часом подій, присутності у тепер, у тому тепер, що стає минулим. Ретенція є лише метафорою, або вигадкою, що є грубішим, аніж ретенція як фантазія про минуле у Ф. Брентано [2; 4].

Таким чином, ані проблеми суб'єкту, ані проблеми темпоральності на кшталт гусерлівської концепції немає у герменевтиці П. Рікера; є лише дослідженні нарративного тексту з його усіма відповідними нарративними складовими. Отже, час як такий постає як нарративність, згідно рікерівській концепції. Відповідно, час-свідомість як темпоральність або принципово неможливий, або, в свою чергу, також є нарративністю. Ми провели власне дослідження рікерівської концепції часу, суб'єктивності, їх безальтернативної нарративності, враховучи можливі корелятивні авторські концепції, але створюємо власну нову наукову концепцію діакронії ретенційної свідомості «трансцендентального Его».

У семіосфері автобіографічного нарративу час, ідентичність, переображення є не лише метафорами, але й семантичними знаками. Таким чином, звертання П. Рікером до структурної семіотики має особливий смисл у його герменевтичних дослідженнях тексту як нарративності [5; 6; 10; 11].

Подвійні переживання оповідача у єдиний момент часу виходячи зі своєї свідомості та зі свідомості свого друга, які реконструюють видиму частину суб'єктивності Рахілі, коханки друга, є цікавим прикладом переживання думок «іншого», який фізично знаходиться поруч, як його власних думок та одночасно як думок із самого себе, тобто тут зливаються у темпоральному проміжку часу «тепер» два феноменальних сприйняття видимих обставин з прихованими ретенційно відтвореними феноменами завдяки інтенційно спрямованим на «трансцендентальне Его» коханки друга Робера Сен-Лу. Отже, одночасне переживання себе та «іншості» можливі як єдиний інтенційний потік свідомості та темпоральності, спрямований на «трансцендентальне Его» зовсім іншої людини – це так звана інтелектуальна інтуїція, аналітичне прозріння, яке проходить крізь потік свідомості та темпоральності оповідача разом з інтенційним переживанням феноменальних відбитків, вражень, які відбуваються у свідомості «іншого», але осмислює вона емпіричний досвід.

Феноменологічний досвід складається з феноменологічних даних та вражень. Те, що надано у досвіді, розщеплюється на подвійне переживання «власного» (автора, оповідача) та «невласного» (друга, сторонніх персонажів) або «іншого», і саме власний досвід надає інтуїтивну та адекватну можливість (у вигляді створеного автором поняття

«потокую свідомості», досвід інтенційної темпоральної подвійної спрямованості) для оцінювання досвіду загального – і все це спирається на специфічну феноменологію «власного» досвіду. Специфічність «власного» досвіду виражається у оволодінні «внутрішнім часом», який здатний поєднувати темпоральний потік з «потокую свідомості», створюючи прошарок ретенційної свідомості, ретенційної модифікації (діахронії) та одночасно вони спрямовані на себе та на «іншого» – і все це відповідає здатності універсального синтезу «трансцендентального Его», про яку чимало написав Е. Гусерль. Подібний універсальний синтез має відбуватися у «трансцендентальному Его» видатної, обдарованої людини, автора літератури «потокую свідомості».

«Іншості» однієї людини у єдиний теперішній проміжок часу ми добре бачимо на прикладі подвоєння образу коханки у романі «У Германтів» М. Пруста. Значущу роль відіграє ретенційна свідомість оповідача як згадувана реальність та як протенційна фантазія щодо поведінки коханки, її минулого та можливого майбутнього на сьогоднішній вечір. Проте зміни у часі пов'язані зі змінами у суб'єктивності коханки, в залежності від пронизливості погляду на неї оповідача та спотвореного сприйняття коханки другом оповідача [8; 9]. «Іншості» суб'єктивності коханки розходяться та знову зливаються через сприйняття її персонажами-людьми реального життєвого світу, її соціальні функції та ролі, які зовсім трохи змінювалися у різні проміжки часу, оцінку її «моральної свідомості», стану совісті, а точніше безсоромності, як вважає оповідач. Згадаємо, що за висловом П. Рікера у «Інтелектуальній автобіографії» «моральна свідомість», або совість, є дуже важливим прошарком свідомості, це так званий «третій варіант» «іншого» у складі ідентичності або суб'єктивності.

Ми звернемося до мови оригіналу роману «У Германтів» М. Пруста з метою перевірити, що саме оцінює оповідач – самість або розколоту «іншість» образу коханки. Важливе питання хто оцінює – тої чи сої оповідача? Це важливо з приводу оцінки «я» та його ретенційних можливостей як згадки або фантазування про минуле. Також ми співставимо оригінальну цитату з ідеями П. Рікера щодо декількох напрямків розуміння «іншості». Ми вже згадали ідею щодо прошарку «моральної свідомості». На матеріалі роману ми проаналізуємо інші прошарки свідомості герменевтики П. Рікера.

Приклад інваріанта егоїстичного «я» у М. Пруста, про який писав П. Рікер: «Sans doute c'était le même mince et étroit visage que nous voyions Robert et moi. Mais nous étions arrivés à lui par les deux routes opposées qui ne communiqueront jamais, et nous n'en verrions jamais la même face» [9, p. 127].

Інтенційність породжує об'єкт, на який вона спрямована, характер інтенційності надає певні властивості породжуваному об'єктові: «Il arrive même parfois dans ce cas, quand on a eu, par un mélange de naïveté dans le jugement et de lacheté devant la souffrance, la folie de faire d'une fille une inaccessible idole...» [9, p. 127].

«L'immobilité de ce mince visage, comme celle d'une feuille de papier soumise aux colossales pressions de deux atmosphères, me semblait équilibrée par deux infinis qui venaient aboutir à elle sans se rencontrer, car elle les séparait. Et en effet, la regardant tous les deux, Robert et moi, nous ne la voyions pas du même côté du mystère. [9, p. 128]. Цей опис обличчя коханки друга Робера Сен-Лу є наявним прикладом того, як у різному сприйнятті різних суб'єктів під впливом їх власного інтенційного погляду формуються різні суб'єктивності, різні «інакшості» одного «я» коханки, проте обидва правдиві щодо її характеристики та її «моральної інакшості», моральної свідомості. Саме моральна свідомість відображається у погляді оповідача і формує її аморальну інакшість. Отже, феноменологія сприйняття розкриває різні ракурси одного «я» в усіх «я»-інакшостях, про що свідчать тексти романів М. Пруста, ми навели приклад з роману «У Германтів». А-моральна свідомість як «інший» Рахілі виступає провідним «іншим» її суб'єктивності, якщо йти за герменевтичним тлумаченням П. Рікера.

Водночас у тексті «У Германтів» ми знаходимо ремінісценції з несподівано популярної у аристократичних салонах того часу філософії Ф. Ніцше. Наприклад, таке порівняння: «Si, dans le salon de Mme de Villeparisis, tout autant que dans l'église de Combray, au mariage de Mlle Percepied, j'avais peine à retrouver dans le beau visage, trop humain, de Mme de Guermantes l'inconnu de son nom, je pensais du moi que, quand elle parlerait, sa causerie, profond, mystérieuse, aurait une étrangeté de tapisserie médiévale, de vitrail gothique» [9, p. 170]. Цей парафраз, майже буквальна ремінісценція, взятий з «Людського, занадто людського» Ф. Ніцше, який деякий відрізок свого життя був бажаним постійним

відвідувачем аристократичних салонів так само, як М. Пруст. Згадка про готику це також віднесення до інтересів Фр. Ніцше та водночас до пройдешніх століть, ретенційна фантазія, рецепція з реальною історією – увесь цей асоціативний ряд можна зв'язати у єдине завдяки художньому тексту. Привілей автобіографічного художнього «тексту про минуле» не просто у реставрації минулого, чим займається в кінці життя смертельно хворий і замкнений у закритому просторі свого маєтку М. Пруст, але й ретенція-фантазія, вплетіння філософських ремінісценцій, метафор та структур, тобто художня майстерність митця. До чого тут згадка про Фр. Ніцше? Як ми пам'ятаємо, одним з концептів філософа є «аристократія духу», як з часом не минає, не змінює своєму високому духу, який підіймає їх носія над натовпом. Рахіль є втіленням а-моральної свідомості як рікерівської інакшості та вульгарності, низовини натовпу [8; 9].

Таким чином, на прикладі тексту М. Пруста ми можемо наявно побачити як реалізується рікерівське тлумачення «іншого» як «моральної свідомості», як совісті; яке воно має значення навіть у своїй протилежності як аморальності, яка послідовно реалізується у певних формах поведінки, соціальних цілей, способів досягти кар'єри, слави, багатства, маючи посередні здатності та жадібність, і дійсно стає «а-моральною свідомістю» як alter ego, «іншим» людини (у тексті М. Пруста «У Германтів» це Рахіль коханка Сен-Лу).

3. Концепти-метафори та концепти-структури

Концепти-метафори у складі наукового знання відіграють мають особливе значення. Важливу роль відіграють засоби метафори у розширенні горизонту свідомості для надання ширшого онтологічного смислу художнім та науковим метафорам, концептам та структурам, які є складовими концепту «трансцендентального Его» феноменології Е. Гусерля. Для нас залишається відкритим питання щодо кращого розподілу концептів-метафор та концептів-структур у відповідних дискурсах дослідження. Концепт-метафора природно більш властивий концепції, яка втілена у художню форму, наприклад, романів серії «У пошуках втраченого часу» М. Пруста. Але філософії, особливо феноменології Е. Гусерля, так само властиві концепти-метафори («потік часу», «потік свідомості», «універсальний синтез») та концеп-

ти-структури (Інший, самість, ретенційна модифікація, діакронія, синхронія, темпоральність, «трансцендентальне Его»).

М. Пруст використовує метафори, щоб змусити дивитися по-новому на минуле. Наявність художньо оброблених суб'єктів пройдешого реального життя дозволяє реалізувати комунікативну функцію метафор. Це співвідноситься з інтеракційною позицією Айвора Ричардса, Макса Блека, які вважають дію метафор глибшою за словесні комбінації, які проявляють себе у інтеракціях, взаємодіях концептуальних структур, які є підґрунтям простих слів. Метафора не лише художній засіб, літературний троп. Проте метафори насичують не лише художній, але взагалі всілякий текст, особливо повсякденну комунікацію. Але нас цікавить саме філософський текст. Згадаємо, що поняття метафори відкрив Аристотель, про що написано у розділі 22 його «Поетики»: «Переносне слово (*metaphora*) – це невластиве ім'я, яке перенесено з роду на вид, або з виду на рід, або з виду на вид, або за аналогією» [1]. А. Річардс вважає, що «... у підґрунті метафори знаходиться запозичення та взаємодія ідей (*thoughts*) та зміна контексту. Метафорична сама думка, вона розвивається через порівняння, і звідси виникають метафори у мові» [12]. Також доцільно згадати концепцію мовних актів Дж. Р. Серля.

Таким чином, ми маємо рецепцію метафор і понять, які разом структурують нашу життєву реальність та відтворюють її у тексті. Метафоричний характер понятійної системи впливає на наше сприйняття реальності, керують нашим мисленням, нашою поведінкою, комунікацією і нарешті – науковим пізнанням. Так виникає концепція мовних ігор (Рікер, Рорті, Бірдслі). Проте саме тут ми знаходимо ідею, що мова та реальність не ізоморфні одна одному, що мова не має метафізичного потенціалу, не описує реальність; навпаки, мова створює нову реальність, породжуючи у процесі мовної діяльності нові слова (Р. Рорті). Таким чином, мовна реальність дійсно є наративною, як вважає П. Рікер.

Отже, якщо ми визнаємо, що роль метафори має потенціал наукового пізнання, то статус метафори змінюється з художнього тропу на науковий, то і процес пізнання стає не однобічним. Метафора одночасно є літературою, може трансформувати тексти, значення слів та втіленням понять, ідей. Взагалі метафора є ідеологією, концептуалізацією, структурністю, засобом структурування мислення, фактів,

текстів. Метафори мають головний смисл та конотативні смисли, можуть спираючись на головного суб'єкта створювати його друго-рядні суб'єкти, або його «інших», може створювати асоціації, цілі асоціативні ряди, потоки. Але діюча функція метафори полягає саме у перелічених властивостях на відміну від безплідних, безглузвих мовних ігор [14; 16; 17].

Ми спробуємо розібрати концепт-метафору «потік свідомості» творчості М. Пруста, спираючись на теорію референцій. Теперішній час разом з минулим мають значення у творчості М. Пруста як граматично сформований хронотоп (хроногенез), про що ми можемо казати, спираючись на теорію референцій, згідно з якою референція, що відбувається у межах природно рухомого теперішнього часу, усвідомлюється як деяка дія, що вбудована у мовну діяльність. М. Пруст протягом всієї творчості дуже добре імітує вказаний референційний природний руханий теперішній час, в якому мова оповідача та інших суб'єктів, враховуючи процес говоріння, ототожнюється з дією. Ми бачимо кореферентність, тобто поєднання суб'єктів оповідача та його автобіографічних персонажів, до того ж використовуються різноманітні форми дейксисів, а також філософська кореферентність, коли у моменті «внутрішнього часу» також поєднуються внутрішньосуб'єктні іншості «я» (реалізація «я»-«іншого»), навіть їх тотожність, що корелює із зв'язковістю наратива. Отже, М. Пруст поєднує або співвідносить референцію та дейксис. Ми можемо висунути гіпотезу, що імітація референційного механізму М. Прустом знаходиться у підґрунті «потіку свідомості» його творчості.

Оповідач є тим суб'єктом, який говорить, індивідуалізує мовневий акт, суб'єктивність мови реалізується як раз за допомогою механізму референції та разом є однією з характеристик референції. Проте ми зазначаємо, що під суб'єктивністю мови та оцінки реальності ми розуміємо зовсім не пристрасність оповідача, що означало би досягнення утилітарної прагматичної мети. Під суб'єктивністю мови або оцінки оповідача ми можемо розуміти більш глибокий смисл, естетичний, абстрактний, філософський характер – і таким чином ми маємо справу не лише з референціальним, а й з дискурсивним характером реальності. Також може відбуватися трансформація різних видів референцій, їх перетікання з одного до іншого.

Окремо потрібно згадати, що прустівські романи насичені природною мовою, що дозволяє нам виявити справжній смисл слів, соціальний контекст циркуляції слів, природного спілкування показує реальний, справжній смисл слів. Отже, соціальний прошарок життєвого світу у романі М. Пруста, зміна аристократичного прошарку з його провідними гостросоціальними темами, що циркулюють всередині та обговорюються, на межові з ним прошарки показують нам правду соціально-автобіографічного індивідуального оповідання з пріоритетом «потoku свідомості» оповідача. Ми перелічуємо характеристики, які відповідають трактовці мовних ігор Л. Вітгенштейна, де справжність смислу слів базується на їх соціальній природі значення та, з іншого боку, залежить від конкретного вживання слів конкретною особою [3]. Таким чином, ми бачимо співвіднесеність реальних об'єктів життєвого світу з їх актуалізованими поняттями, що знову повертає нас до актуальності теорії референцій для прустівської творчості з її індивідуальним характером, що також важливо для механізму референції. Роль особистості має тут важливе значення, особливо здатної на універсальний синтез себе самого в усіх феноменальних проявах, згадуваного у трансцендентальному піднесенні пройдешнього аристократичного соціального прошарку, реальностями життєвого світу через концепт-метафору «потoku свідомості» разом з темпоральним потоком, що характеризує гусерлівське «трансцендентальне Его». Головне для прустівської творчості та для теорії референцій Е. Бенвениста, Г. Гійома – це людина, її «я» у циркулюючому мовному потоці.

Ми не бачимо у романі М. Пруста вказань на «я» як «іншого» у суб'єктивістському виконанні, немає називань самого себе у третій особі, проте є «я»-«інший» у темпоральному викладі. Водночас ми бачимо інших персонажів у суб'єктивістсько-темпоральному викладі «я»-«іншого» (накшталт Рахілі – коханки друга Се-Лу), крізь призму часу та крізь погляди оточуючих, які вловлюють інтенції її ества, власні асоціативні ряди, реальне спостереження у теперішньому часі, історію життя і формують її (Рахілі) ідентичності-іншості на підставі центруючої її суб'єктивності «а-моральної іншості», створюючи власний її маскаррад облич буденного життя у темпоральному потоці її власного «трансцендентального Его».

4. «Оперативний час», «універсам-час» та «Інший-«він»

Реальність, правдивість опису асоціативного та ретенційного потоків підтверджується його денотатом, передаванням головного смислу, центру думок оповідача. Подібна стратегія реалізується на інших прикладах протягом всього роману. Ми бачимо людські образи у їх потенціальності та актуалізованості та відповідно вони виражаються граматично на рівнях потенційної мови та актуалізованої мови (згідно концепції послідовника Ф. де Сосюра структураліста Г. Гійома, хоча саме Е. Бенвенист зосереджений на виразі людської суб'єктивності граматичними засобами) [7; 13]. Таким чином, ми бачимо граматично сформований антропогенез та граматично сформований час – хроногенез у романі «У Германтів», що певним чином корелює з концепцією Е. Гусерля щодо суб'єкта та його «іншостей» у темпоральному розповсюдженні на ретенцію, тепер, протенцію. Ми також повинні згадати, що у проміжку між потенціальною мовою (суб'єктом, часом) та вже завершеною, актуалізованою мовою (суб'єктом, часом) існує так званий «оперативний час» (згідно Г. Гійому).

«Оперативний час» означає процес, активність, рух з потенційного до вже актуалізованого стану. Згадаємо історію філософії: «потенція – актуалізація – актуалізованість» є найважливішою онтологічною тріадою Аристотеля, універсальним принципом побудови всього у світі. Мова є складовою онтологічного устрою людського та позалюдського буття-у-світі. Можемо ще пригадати подібну кореляцію у екзистенціаліста М. Гайдеггера: «Мова – це будівля буття». Таким чином, лінгвістика та філософія декількох концептуальних напрямків збігаються у облаштуванні універсальної кореляції між мовою, онтологією та антропологією у аспекті тріади «потенція – актуалізація – актуалізованість». «Оперативний час» співвідноситься з другою ланкою аристотелівської тріади буття.

Наведена концептуальна позиція не йде у протиріч з позицією Е. Бенвениста, мова є проявом суб'єктивності, де антропологічний принцип вис тупає як провідний у лінгвістиці. Сама структура «особа (іменник) – дієслово» корелює зі структурою « я тут-і-зараз». Е. Бенвенист вважає, що особові займенники відіграють особливу роль у процесі актуалізації – тому ми не випадково розбираємо займенники «тої» та «сої» у романі «У Германтів» М. Пруста та акцентованість

інтересу П. Рікера на вказаних особових займенниках, зміну їх денотативного значення контексту, в якому він заходиться, та певної частини тексту взагалі. «...хіба ж оповідь не значно частіше є... оповіддю про «він» або «вона», аніж сповіддю, медитацією від першої особи, автобіографією? Хіба прустівське «я» – це не перевдягнений «він»? ... можливої відмінності між «я» (soi) і «я» (moi) ... треба, щоб егоїстичне «я» (moi) відступило в тінь для того, щоб народилось «я» (soi), продукт читання? Виникла підозра в тому, що існує значна еквівалентність між рефлексією і терміном «я» (soi), численні імплікації якої треба було дослідити» [10, с. 73].

Згідно Е. Бенвенисту, особові займенники знаходяться у динаміці, можуть змінювати відмінники, своє значення та ще один особовий займенник, який ставить на перше місце одного суб'єкта, може протиставляти його іншим, формувати суб'єктивність мови, рухати діалоги, ставити специфічні акценти у тексті та у взаємних стосунках. Суб'єкт, який говорить, складає референцію у стосунках за допомогою особових займенників та їх взаємодій. Займенники складають навіть особливий вид референції – індексальний, який дозволяє робити конкретні типи співвіднесень з метою проявляти суб'єктивність у мові. Мета займенника – проявляти суб'єктивність у мові, у тексті поза особою індивіда. Завдяки суб'єктивності, яка проявляється у мові, індивід має змогу протиставляти себе усім іншим. Далі дієслово бере на себе функцію актуалізації, динаміки, руху, тим більше дієслово актуалізує час та особу. Нас зацікавив темпоральний момент теорії Е. Бенвениста, а саме: момент мови, який є відправною крапкою референтності, є часовим моментом, який слугує для співвіднесень та розташування подій на вісі часу.

Згідно теоріям Е. Бенвенисто та Г. Гійома, постійно відбувається взаємний розвиток мови та свідомості людини. Взаємозв'язок людини та деякого «універсуму» також має для нас свій філософський потенціал, тому що «універсум» має подвійне значення: з одного боку, «універсум» є реальністю, яка оточує людину, а з іншого боку, «універсум» виступає як реальність, яка віддзеркалюється від людини, тобто такий собі «ідеальний універсум». Мова мислячої людини є «ідеальним універсумом», який весь час розвивається. Думка, яка рухається, має дві іпостасі універсума – це універсум-час (хроногенезис) та

універсум-простір (топогенезис, або формування імені), але ці дві іпостасі формуються не одночасно, мають розбіжності у часі формування.

Таким чином, референція є багатобічним явищем, має прояв в усіх прошарках висловів мови, тексту (семантичний, граматичний, стилістичний), що ми можемо знайти у прустівських романах. Ми знайшли лінгвістичні та філософські кореляції на прикладі художньої соціальної автобіографії прустівських романів у багатьох темах, особливо у концептах суб'єкта та часу, мови та онтології, мови та реальності, природи реальності (об'єктивної оточуючого світу та віддзеркалюючої реальності суб'єкта), особи та реальності, людини та мови, хроногенезиса та топогенезиса, темпоральності у свідомості суб'єкта та у засобах лінгвістики, нарешті кореляції аристотелівської тріади буття з лінгвістичним аналогом «потенція – актуалізація («оперативний час») – актуалізованість (здійсненність)».

Таким чином, ми робимо висновок, що на підставі теорії референцій та англумовної семантики, рікерівської герменевтики ми можемо вважати досліджений текст автобіографічним художнім та соціально-історичним нарративом; водночас ми вважаємо, що гусерлівська концепція феноменології часу з її концептами «внутрішнього часу», ретенційної свідомості, іншого у суб'єктивному та темпоральному виразі або їх поєднанні, універсального синтезу «трансцендентального Его», егології взагалі також цілком підтверджують свою значущість у нашому дослідженні. Ми можемо не обирати одну концепцію, а використовувати обидві, тому що вони апробовані, перевірені та реалізуються обидві у різних дискурсивних зрізах, у різному інтерпретуванні провідної теми.

5. Наративна «апорія Іншого»

чи діахронія ретенційного «потоків свідомості»?

Концепт-метафора «потоків свідомості» виступає узагальнюючою структурою (навіть формальною ноетичною та ноематичною структурою), яка здатна збирати у єдине ціле усі темпоральні форми – теперішнє, минуле та майбутнє – і знову їх конститує у єдиному потоку темпоральності та свідомості [16; 17; 20]. Таким чином, концепт-метафора універсального потоку являється структурою, яка збирає у єдиний потік часові складові ретенції, протенції, теперішнього, але

всередині якої протікає життя вмотивованих особливих конститутивних здійснень, переживань, системи мотивацій, які в силу загальних закономірностей генези створюють єдність універсальної генези «трансцендентального Его». «Трансцендентальне Его» автора, оповідача конститує себе для себе самого у єдності деякої історії, а саме: інтелектуальної автобіографії, художньої автобіографії у соціально-культурному контексті з реконструкцією феноменологічних сприймань живого життя певного класу – аристократичного у випадку М. Пруста.

«Трансцендентальне Его» автора, оповідача, наприклад М. Пруста, з його власним «потокотом свідомості» аналогічно реконструює свої пройдешні сприйняття життєвого світу у ретенційній свідомості; і оскільки він реконструює минуле, переживає його наново у деталях, діалогах, метафорично розширює онтологічне світосприйняття, але водночас у теперішньому фіксує феномени минулого часу, то у автора-оповідача актуалізується саме діахронний прошарок ретенційної свідомості; водночас М. Пруст реконструював минуле живе життя самого себе, де він вже постає як структура «іншого», разом з життям аристократичного класу, до якого він належав, то його художня автобіографія є водночас інтенційно спрямованою у майбутнє, у свідомість нащадків, майбутніх читачів, майбутніх поколінь. Таким чином, М. Пруст, реконструюючи феноменологічну історію пройдешнього життєвого світу, одночасно реконструював і створював власну егологічну історію.

Таким чином, власне «трансцендентальне Его» автора-оповідача художньої автобіографії демонструє нам як саме, якими механізмами (концепти-метафори і концепти-структури, змішання «свідомості» з «часом», що надало концепт «темпоральність») відбувається «універсальний синтез» у «трансцендентальному Его» у єдиний феноменологічний, темпоральний потік усі часові форми, суб'єктивні форми (структури самості, «іншого», «морального іншого») у їх новому конституюванні у новому часовому повороті завдяки метафорі-концепту «потокоту свідомості». Головне, що вказані темпоральні потоки, потоки свідомості, форми часу можливі (актуалізуються, реалізуються та діють) завдяки ретенційній модифікації, або, кажучи мовою лінгвістичного структуралізму, завдяки структурам синхронії та діахронії

у ретенційному прошарку свідомості, враховуючи теперішній час і протенційний [2; 4; 11].

Проте весь вказаний процес актуалізації ретенційної свідомості у складі «трансцендентального Его» починається завдяки інтенційності свідомості я автора-оповідача. «Трансцендентальне Его» має головну властивість – інтенційність свідомості, тобто «здатність свідомості бути свідомістю про щось, навіть про себе саму» [4, с. 142]. У понятті інтенційності відбувається суб'єктна присутність всередині «трансцендентального Его», у якому так чи інакше зв'язане усе: бачення, переживання, пізнання, ретенція, утримання, теперішнє, протенція. Его присвоює собі все це і різні «іншості». Саме таке «трансцендентальне Его» створює власну егологічну історію. Усі описані вище феномени та структури «трансцендентального Его» – це діяхронія інтенційного потоку свідомості-самості, коли ретенція протікає разом з присутністю у теперішньому і водночас створює свою власну історію і створює-конституує себе наново.

Чому «трансцендентальне Его» автора, оповідача, нахшталт М. Пруста, у процесі написання «тексту про минуле» створює себе новим? Тому що воно згадує себе у ретроспективі власної історії як «Іншого». «Сам-як-Інший» всередині себе-власного є основою діяхронії у аспекті потоку свідомості і водночас структура «Інший» у ретроспективному відтворенні власної історії з обертанням на ретенцію і теперішнє Dasein, є діяхронією у лінгвістичному аспекті аналітичної філософії і герменевтичної філософії.

Чому саме модифікація – тому що відбувається ретенційне оновлення суб'єкта – тобто нове «Его» суб'єкта є оновленим «іншим» – з актуалізованим темпоральним потоком свідомості; чому саме діяхронія – тому що ретенційна свідомість оповідача, автора одночасно знаходиться у теперішньому часі та ретенційно ретроспективує себе-іншого у історії розвитку себе-власного, нібито схоплює минуле з присутності тут-і-зараз. Таким чином, ретенційна модифікація феноменології часу виступає майже тим самим, що діяхронія лінгвістичного структуралізму. По-друге, ретенція свідомості та «внутрішній час» суб'єкта виступають умовою часового подвоєння «трансцендентального Его».

Е. Гусерль стверджує на початку твору «Феноменологія свідомості часу», що не існує об'єктивного часу, що час завжди є суб'єктивним,

тобто у кореляційному зв'язку зі свідомістю, з потоком свідомості. Виходячи з даної тези, стає зрозумілим, чому автобіографії, літературні автобіографії є наративними, навіть якщо водночас мають історико-соціальний контекст або навпаки описують соціальний прошарок і себе як його складову, тобто автор, оповідач бере на себе функцію хроніста. М. Пруст в романі «У Германтів» виступає таким хроністом, який художньо-літературно через прийом «потіку свідомості», як кінострічку, ретранслює історію повсякденного життя свого аристократичного класу і самого себе як спостерігача соціально-культурних подій. Ретрансляція повсякденних подій, які відбуваються у життєвому світі, яка проходить суцільним потоком крізь свідомість автора-оповідача, що саме означає – означає суб'єктивний чи об'єктивний час?

Отже, гусерлівський концепт «свідомість-час» має суб'єктивний характер і відповідає твердженню стосовно неможливості існування об'єктивного часу, стверджується суб'єктивне поняття «темпоральність», тобто час, який проходить крізь свідомість. Згідно Е. Гусерлю, можлива лише темпоральність як «час-свідомість», але просто час без свідомості, час онтологічний, без людської свідомості, не темпоральність не існує. Суб'єктивний час створюється «відчуттям» феноменологічно даного, але об'єктивний час створюється «сприйманням» живої даності, тобто об'єктивним сприйманням, «схопленням» живого світу. Об'єктивний час у живій реальності проходить як феноменологічний потік перед свідомістю, тобто можливе феноменологічне сприйняття часу, яке є створенням часу, темпоральністю – тому об'єктивного часу не існує, за думкою Е. Гусерля. Проте ми бачимо цікаву особливість концепту «свідомість-час», а саме: безперервність минулого – теперішнього – майбутнього. Нібито є початок, ретенція, є стан свідомості «тут-і-зараз», гайдеггерівська «присутність», є майбутній час, протенція. Але темпоральність фактично є безперервним потоком, постійно повторюються усі три стани темпоральності.

Таким чином, філософічний, літературний прийом «потік свідомості», започаткований М. Прустом, має філософський зміст, потік свідомості одночасно є потоком темпоральності – і цей потік є безоціночним відтворенням соціально-культурних та життєвих подій і автор, оповідач є просто хроністом, через нього свавільно проходить як кінострічка ретенційний потік свідомості разом з темпоральним потоком.

Отже, онтологічно вкоріненого об'єктивного часу не існує, проте існує безоціночний темпоральний потік, що проходить крізь ретенційну свідомість. Наративним тут виступає лише літературний жанр, який фіксує темпоральний потік як історико-соціальну автобіографію без фантазійних спотворень, без вигадок, без прикрас, хоча «хронос» та «топос» присутні, але не як художня прикмета, а як історичний факт життєвого світу.

Е. Гусерль розповідає, що написав концепцію часу свого вчителя Ф. Brentano, який багато лекцій присвятив темпоральній темі, але не залишив письмового тексту. Тому ми звертаємося до брентанівської концепції часу взагалі та до її окремих ідей – наприклад, нас зацікавила ідея щодо неможливості одночасного переживання двох станів часу, що неможливе одночасне переживання «тепер» разом з «минулим» через тексти Е. Гусерля [2; 4]. Потрібна наступність у переживаннях часу, де одне переживання поступово змінюється наступним – і це є безперервним темпоральним потоком, тобто часом, який проходить крізь свідомість. Можлива «єдність свідомості», яка інтенційно «схоплює» теперішнє та минуле як феноменологічно надане. Але, за думкою Ф. Brentano, минуле з'являється у свідомості у модусі фантазії [2; 4]. Ре-тенція, тобто темпоральність минулого, згадка про минуле є одночасно фантазією про минуле, фантазійна реконструкція минулих феноменів. Або все ж таки репродукція пройдешніх феноменів, яка відтворюється у ретенційному прошарку свідомості?

Пройдешні феномени залишаються відбитими у свідомості, але трохи модифікованими, що означає їх темпоральну модифікацію, тобто діахронію, одночасне усвідомлення минулого у сьогоденні, одночасне схоплення минулих феноменів у поєднанні з теперішніми враженнями і думками. Оповідь здатна перетворити часовий досвід автора-оповідача та читача через модифікацію, надання діахронічного досвіду усім, хто стикається з текстом оповіді. Тим більше, що література «потoku свідомості» є наративним втіленням філософської феноменології разом з діахронією та синхронією лінгвістичного структуралізму, а потік свідомості оповідача є буквральним втіленням феноменологічного потоку суб'єкта та темпоральності, який знаходиться у одному з прошарків у «трансцендентальному Его».

Проте ми бачимо у літературі, а точніше у її прийомах, тропях, новаторських поняттях, навіть нарративності, онтологічну спрямованість, тобто рух йде від слів, від «etre-a-dire» («бути, щоб сказати») до буття-у-світі, до акту жити, до дій [10, с. 57]. Дійсно, у прустівській літературі «потоків свідомості», як не дивно, замість нарративного вербального художнього базікання відбувається втілення живого класового соціально-культурного та індивідуального життя через ретенційну діахронну структуру у свідомості. Дійсно, тут стає актуальним гайдеггерівський метафоричний вислів про «мову як будівлю буття». Метафори мають спроможність переописати, «перезобразити» картину світу. Семантика також спрямована на описання світу, висловлення світу. Таким чином, на відміну від герменевтики, гусерлівська феноменологія відразу оперує поняттям «життєвого світу», базується в тому числі на повсякденних, онтологічних засадах і спрямована на трансцендентальні основи з їх феноменальними потоками вражень від світу, суб'єктивним та темпоральним потоками.

«Текст про минуле», автобіографічна оповідь може стати способом входу у філософію часу. Функція оповідача у літературі «потоків свідомості» та темпоральності досить цікава: «функція оповіді – артикулювати час у такий спосіб, який надає йому форму людського досвіду», а час, зі свого боку, «у певному розумінні, є референтом оповіді» [10, с. 60]. Тобто час як темпоральність актуалізує автобіографічну оповідь відносно реальних людей та подій, які були у дійсності, надає їм буття, виступає способом онтологізації подій, персонажів, які постають у оповіді, виводить оповідь за межі суцільної нарративності. Отже, оповідач у певному сенсі постає як форма часу, втіленого у форму людського досвіду, що у гусерлівській термінології є не об'єктивним часом, а нібито пропущеним крізь досвід та свідомість людини, і постає як темпоральність. Тоді минулим локусом оповіді виступає свідомість оповідача як осередок потоків темпоральності у діахронній структурі, і ми маємо справу з феноменологічним сприйняттям, а зовсім не з суцільною текстовою або позатекстовою, інтерсуб'єктивною нарративністю. «Текст про минуле», який нарративно досліджує темпоральність – це романи М. Пруста, історико-соціальна автобіографія з філософічним підтекстом. Отже, це плідна та цікава ідея – нарративно досліджувати темпоральність разом з задіяними у дослідженні

феноменологічним і лінгво-структуралістським дискурсами у аспекті синхронії та діячності.

Проте минуле не є фантазією, не є об'єктивністю, яка накопичувала би грубі образи, вона є правдою з відтінком пройдешнього. Можливо, що ретенція як фантазія відбувається у прошарку «внутрішнього часу свідомості» автора-оповідача, тому що вона постає у затуманеному, трошки видозміненому вигляді, щоб надати можливість сьогоденню, теперішньому часу постати у всієї своєї очевидності. У цьому «внутрішньому часі» суб'єкта пройдешнє не є зовсім закінченим у часі, але його відлуння залишається у теперішньому часі – і така первинна асоціація ретенційних згадок у рецепції із теперішнім є творчою, тому що здатна приєднувати до теперішньої темпоральності ще й минулу темпоральність, хоча цей момент поєднання постійно дещо змінюється, має змінну градацію її інтенсивності.

Таким чином, ре-тенція як фантазія постійно породжує нові фантазми (минулі згадки), створюючи ланцюг первинних асоціацій, та поєднує це з темпоральним потоком, що разом призводить до темпоральної ретенційної модифікації, тобто до діячності у теперішньому моменті свідомості автора, оповідача. «Фантазм» з минулого є нібито дзеркальним Я, або alter ego, «іншим» автора, оповідача, де він ніби не змінюється, але постає у трохи зміненому тоні, у затуманеному, розмитому суб'єктивному ракурсі. Вказану ретенцію-фантазію ми можемо передати метафорою «дзеркальних двійників», «інших», що постають у «дзеркальному коридорі» з огляду на ретенційну або протенційну свідомість у ситуації минулого або інтелектуально-інтуїтивного проглядання майбутнього.

Таким чином, метафора «дзеркальних двійників» разом з поняттям alter ego є наративом, але розкриває онтологічні смисли, та корелює зі структурою «іншого», того самого «іншого» у складі суб'єкту (або «інші» у складі «трансцендентального Его»), який властивий прошарку ретенційної модифікованої свідомості, або діячності структури свідомості, що постає у феноменологічному темпоральному потоці разом з «потокм свідомості». Автор, оповідач «текстів про минуле» сам постає для себе у своїх спогадах про минуле як «інший» у різних ракурсах та іпостасях інакшості і кожен теперішній мить ретенційно поринає у спогади та реконструює минуле, оформлює їх у

цілісний текст, перебуваючи у діахронному зрізі прошарку свідомості так званих «первинних сприйнять».

Проте ще одним важливим зауваженням є те, що у Ф. Brentano для подібних складних переплетінь потоків прошарків свідомості є принципова відсутність розрізнення між початком вказаних процесів та продовженням, між актом та процесом. М. Пруст дуже влучно застосував метафору-концепт саме безперервного «потоків» свідомості. Ще більш влучно концепт-метафора «потоків свідомості» взаємодіє, корелює з концептом-структурою модифікації, або діахронії (це одне й те ж саме у різних контекстах, у яких модифікація є поняттям феноменології Е. Гусерля, а діахронія є поняттям структурної лінгвістики Ф. де Соссюра), надаючи багатоскладову, продуктивну, об'ємну картину щодо ретенційної свідомості та інше до створення універсального синтезу «трансцендентального Его».

Таким чином, залишається питання про первинність того чи іншого контекстів для «тексту про минуле» – кореляція «внутрішнього часу» та «ретенційної свідомості» чи герменевтичний наративний погляд? Автобіографічний текст, спогади про минуле це наративна «семіосфера» чи «внутрішній час» та ретенція-фантазія свідомості, де кожний спогад це «Я» як власний «Інший».

Написання «тексту про минуле» є побудовою «дзеркального коридору» структур «я-самого», «я-іншого», різних «іншостей» самого себе у художньо-літературному інваріанті. Через цей «дзеркальний коридор» структур суб'єктивностей та іншостей себе самого автор-оповідач М. Пруст розглядає себе у своїх обличчях себе-іншого, «іншостях», які виникають у прошарку свідомості ретенційної темпоральності, чим побудовує власну егологічну історію. Отже, у подібному піднесеному діахронному стані свідомості відбувається справжня інтелектуально-духовна трансцендентна робота автора-оповідача, яка актуалізує «трансцендентальне Его» і розробляє та фіксує власну егологічну історію.

Таким чином, «текст про минуле» ми можемо розглядати з трьох концептуальних позицій: по-перше, минуле-текст разом з суб'єктом може виступати «знаком» структурної семіотики, по-друге, «текст про минуле» може виступати як час, який опосередкований вербальністю, нарешті «текст про минуле» є фантазією-ретенцією та структуруючо-діахронією темпорального потоку свідомості.

Також «текст про минуле» ототожнюється з суб'єктом і якщо текст є нарративом, то суб'єкт також є нарративною ідентичністю, суб'єктивністю та, з урахуванням часової складової, – «перезображенням», як вважає П. Рікер. Якщо ми маємо справу зі структуралізмом або з метафізикою феноменології, то суб'єкт може бути власним у варіаціях трансценденції, подвоєння, іншості, дзеркальності і таке інше у класичному варіанті, що призводить нас до створення егологічної історії. Таким чином, «текст про минуле» у тотожності з його продукуючим суб'єктом виступає як егологічна історія, точніше суб'єкт створює власну егологічну історію.

6. Висновки

Таким чином, у нашому дослідженні ми розглянули концепції свідомості автора-оповідача (художньої) соціально-культурної автобіографії на матеріалі твору М. Пруста «У Германтів» серії «У пошуках втраченого часу» у двох філософських традиціях. Перша філософська традиція – герменевтична з упором на нарративність, текстуальність, метафоричність як потенційність нових смислів. Інша філософська традиція – феноменологічна та лінгво-структуралістська з актуалізацією ретенційності свідомості, ретенційної модифікації та діахронії, концепту-метафори та метафори-структури.

Таким чином, ми вирішили одну із поставлених проблем нашого дослідження: як розуміти «текст про минуле», тобто автобіографію або художню автобіографію, – як нарратив, згідно герменевтичному контексту філософії П. Рікера із запропонованою ним кореляцією ідеї референції англійської лінгвістики та тексту як самостійної семіосфери, чи як концепт «фантазії-ретенції» феноменологічного контексту Ф. Брентано та Е. Гусерля у кореляції з лінгвістичним структуралізмом (синхронія та діахронія) Ф. де Соссюра. Ми схилиємося до феноменологічного контексту у кореляції з лінгво-структуралізмом, особливо у ідеях синхронії та діахронії.

Таким чином, «внутрішній час» свідомості входить у рецепцію з «оперативним часом» і «універсумом-часом» і тоді підлягають діахронії усі ретенційні процеси темпорального та суб'єктивістського потоків свідомості трансцендентального суб'єкта. Тобто повинні бути розглянуті усі можливі форми часу, які здатні корелювати або навпаки

не корелювати із суб'єктом – це об'єктивний час, суб'єктивний час, «внутрішній час» свідомості, «універсум-час», темпоральний потік, «час-свідомість» (як складова «потоків свідомості» та «універсального синтезу»), «оперативний час», «час-нарратив», минуле, майбутнє, ретенція, теперішній час, тут-і-зараз, «присутність», протенція, синхронія, ретенційна модифікація, діахронія, «іншості самого себе» у дзеркальному темпоральному потоці, нарешті «текст про минуле».

Таким чином, ми схиляємось до того, що «текст про минуле» – на прикладі романів М. Пруста серії «У пошуках втраченого часу» (ми взяли роман «У Германтів») – це приклад діахронії ретенційної свідомості автора-оповідача, втіленої у форму нарративу-тексту з рікевською «апорією іншого» темпорального потоку свідомості.

Таким чином, «текст про минуле» є нарративом у герменевтичному розумінні або феноменологічною егологічною історією, що створена трансцендентальним суб'єктом у локусі власних іншостей та поєднання часового потоку з акцентованою ретенційною модифікацією-діахронією.

Список літератури:

1. Аристотель. Поетика. Харків : Фоліо. 2018. 160 с.
2. Brentano F. (1973) *The Foundation and Construction of Ethics*. New-York, Humanities Press. 192 p.
3. Вітгенштейн Л. *Tractatus Logico-Philosophicus*; Філософські дослідження. Київ : Основи, 1995. 311 с.
4. Гусерль Е. Картезіанські медитації. Київ : Темпора, 2021. 304 с.
5. Лішук-Торчинська Т. П. Герменевтичне розуміння нарративу як темпорального дискурсу особливого роду в філософії Поля Рікера. *Людинознавчі студії: Збірник наукових праць ДДПУ. Філософія*. Дрогобич, 2011. Вип. 24. С. 52–63.
6. Лішук-Торчинська Т. П. Нарративний поворот в історичній науці: впливи, основний зміст, критика. *Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник*. Київ, 2016. № 1(5). С. 76–79.
7. Ольховська Ю. Д. Синхронія/діахронія Ф. де Соссюра: наступність і новаторство. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки. Мовознавство*. 2016. Том 2. № 5. С. 58–60.
8. Пруст М. У пошуках втраченого часу. Про Германтів здалеку і зблизка. Харків : Фоліо. 2024. 702 с.
9. Proust M. *Le coté de Guermantes*. URL: <https://anylang.net>
10. Рікер П. Інтелектуальна автобіографія. Любов і справедливість. Київ : Дух і Літера, 2002. 114 с.

11. Рікер П. Сам як інший. Київ : Дух і Літера, 2000. 458 с.
12. Richards I. The Philosophy of Rhetoric. New-York, Oxford University Press, 1936. 138 p.
13. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Київ : Основи, 1998. 324 с.
14. Стретович Т. П. Класифікаційне розмаїття видів метафор. *Науковий часопис імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2018. Вип. 16. С. 232–239.
15. Чуйкова О.В. Антропологічна концепція Декарта як філософське підґрунтя феномену нейропластичності. *Innovations in the Education of the Future: Integration of Humanities, Technical and Natural Sciences : International collective monograph*, FIT CTU, in Prague, 2023. P. 141–160. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10259039>
16. Чуйкова О. В. Концепт-метафора універсального потоку «трансцендентального Его» феноменології Е. Гусерля. *X International scientific and practical conference «Modern Trends in the Development of Scientific Space» (February 14-16, 2024)*. Dresden, International Scientific Unity. 2024. P. 228–231.
17. Чуйкова О. В. Лінгво-філософський структуралізм (синхронія та діахронія) концепту «трансцендентальне Его» Е. Гусерля *International Scientific Conference Vectors of Science and Technology Development in the Context of Globalisation : Conference Proceedings, March 22-23, 2024*. Riga, Baltija Publishing. P. 42–45.
18. Чуйкова О. В. Синхронія та діахронія «трансцендентального Его» феноменології Е. Гусерля. *Traditional and innovative scientific research: domestic and foreign experience : Scientific monograph*. Riga, Baltija Publishing, 2024. P. 316–354.
19. Чуйкова О. В. Співвідношення дискурсів буття у філософському, релігійному та психоаналітичному контекстах: пошук трансценденції. *Філософські перипетії. Вісник Харківського національного університету*. Харків, 2001. № 531. С. 99–102.
20. Чуйкова О. В. «Трансцендентальне Его» феноменології Е. Гусерля як універсальний синтез. *Traditions and new scientific strategies in the context of global transformation of society: Scientific monograph. Part I*. Riga, Baltija Publishing, 2024. P. 373–401.

References:

1. Aristotel' (2018) Poetika [Poetics]. Harkiv, Folio. 160 p. (in Ukrainian)
2. Brentano F. (1973) The Foundation and Construction of Ethics. New-York, Humanities Press. 192 p.
3. Vitgenshtejn L. (1995) Tractatus Logico-Philosophicus; Filosofov'ki doslidjenn'a [Logical-epistemological treatise; Philosophical studies]. Kyiv: Osnovi. 311 p. (in Ukrainian)
4. Gusserl E. (2021) Kartezianski meditacii [Cartesian reflections]. Kyiv: Tempora. 304 p. (in Ukrainian)
5. Lishuk-Torchins'ka T. P. (2011) Germenevtichne rozuminn'a narativu jak temporal'nogo discoursu osoblivogo rodu v filosofii Pol'a Rikera [Hermeneutic

understanding the narratives as a temporal of discourse of the special type in the philosophy of Paul Ricoeur]. *L'udinoznavchi studii: Zbirnik naukovih prac' DDPU. Filosofija*. Drogobich. Vol. 24. P. 52–63. (in Ukrainian)

6. Lishuk-Torchins'ka T. P. (2016) Narativnij povorot v istorichnij nauci: vplivi, osnovnij zmist, kritika [The narrative turn in the historical science: conditionality, main content, critics]. *Sophia. Human and Religious Studies Bulletin*. Kyiv. № 1(5). P. 76–79. (in Ukrainian)

7. Ol'hovs'ka U. (2016) Sinhronija/diahronija F. de Sossura: nastupnist' i novatorstvo [Synchrony/ diachrony by F. de Saussure: continuity and innovation]. *Naukovij Visnik DDPU imeni I. Franka. Serija «Filologichni nauki»*. Movoznavstvo. Tom 2. № 5. P. 58–60. (in Ukrainian)

8. Prust M. (2024) U poshukah vtrachenogo chasu. Pro Germant'iv zdaleku i zbliz'ka [In search of lost time. About Guermant from far and near]. Kharkiv: Folio. 702 p. (in Ukrainian)

9. Proust M. Le coté de Guermantes. <https://anylang.net>

10. Riker P. (2002) Intelektual'na avtobiografija. L'ubov' i spravedlivist'. [Intellectual autobiography. Love and justice]. Kyiv: Duh i Litera. 114 p. (in Ukrainian)

11. Riker P. (2000) Sam jak inshij [Self-as-Other]. Kyiv: Duh i Litera. 458 p. (in Ukrainian)

12. Richards I. (1936) The Philosophy of Rhetoric. New-York: Oxford University Press. 138 p.

13. Sos'ur F. de. (1998) Kurs zagal'noji lingvistiki [General linguistics course]. Kyiv: Osnovi. 324 p. (in Ukrainian)

14. Stretovich T. (2018) Klasifikacijne rozmajitt'a vidiv metafor [Classification variety of types of metaphors]. *Naukovij chasopis imeni M. P. Dragomanova*. Kyiv, Vol. 16. P. 232–239. (in Ukrainian)

15. Chujkova O. V. (2023) Antropologichna koncepcija Dekarta jak filosofs'ke pidgrunt'a fenomenu nejroplastichnosti [Antropological concept of Descartes as a philosophical basis for the phenomenon of neuroplasticity]. *Innovations in the Education of the Future: Integration of Humanities, Technical and Natural Sciences : International collective monograph*, FIT CTU, in Prague. P. 141–160. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10259039>

16. Chuikova O. (2024) Koncept-metafora universal'nogo potoku «transcendental'nogo Ego» fenomenologiji E. Guserl'a [The concept-metaphor of the universal flow of the «transcendental Ego» of E. Husserl's phenomenology] *X International scientific and practical conference «Modern Trends in the Development of Scientific Space» (February 14-16, 2024)*. Dresden, Germany, International Scientific Unity. P. 228–231.

17. Chuikova O. (2024) Lingvo-filosofs'kij strukturalizm (sinhronija ta diahronija) konceptu «transcendental'ne Ego» E. Guserl'a [Linguistic-philosophical structuralism (synchrony and diachrony) of E. Husserl's concept «transcendental Ego»]. *International Scientific Conference Vectors of Science and Technology Development in the Context of Globalisation: Conference Proceedings, March 22-23, 2024*. Riga, Latvia: Baltija Publishing. P. 42–45.

18. Chuikova O. (2024) Sinhronija ta diahronija «transcendental'nogo Ego» fenomenologii E. Guserl'a [Synchrony and diachrony of the «transcendental Ego» of E. Husserl's phenomenology]. *Traditional and innovative scientific research: domestic and foreign experience : Scientific monograph*. Riga, Latvia, Baltija Publishing. P 316–354.

19. Chuikova O. V. (2001) Spivvidnoshenn'a diskursiv butt'a u filosofs'komu, religijnomu ta psihoanalitichnomu kontekstah: poshuk transcencenciji [Correlation of discourses of being in philosophical, religious and psychoanalytic contexts: search for transcendence]. *Filosofs'ki peripetiji. Visnik Harkivs'kogo Nacional'nogo Universitetu*. Kharkiv, № 531. P. 99–102. (in Ukrainian)

20. Chuikova O. (2024) «Transcendental'ne Ego» fenomenologii E. Guserl'a jak universal'nij sintez [The «transcendental Ego» of Husserl's phenomenology as a universal synthesis]. *Traditions and new scientific strategies in the context of global transformation of society : Scientific monograph. Part 1*. Riga, Latvia, Baltija Publishing. P. 373–401.